

Wiedza w zarządzaniu mediami

Metodologia Mediadecom

WIEDZA W ZARZĄDZANIU MEDIAMI

Metodologia Mediadelcom

Pod redakcją
Petra Szávai,
Mertek Media Monitor, Hungary

MEDIAdelcom

Tartu–Budapest
2023

Wiedza w zarządzaniu mediami. Metodologia MEDIADELCOM

Mediadelcom
Tartu–Budapeszt
2023

Deliverable 5.1

Redaktorka: Petra Szávai

Współredaktorzy: Epp Lauk, Tanya Sakzewski

Opracowanie graficzne: Urmas Loit

Tłumaczenie: Jacek Mikucki

Zdjęcie okładki zostało zrobione w *Estonian Broadcasting Museum* przez Silver Köster, Visit Järva. Inne elementy graficzne: [Pixabay](#), [Onlygfx](#), [Pngwing](#).

Zdjęcia: Britten Dortmans; Filip Naumienko; Sharik Ali, Melinda Fiorino, Simon Park, Ivana Divišová, Ron Porter, Gerd Altmann, Petra, PublicDomainPictures, geralt, z [Pixabay](#); Irvan Smith, AbsolutVision z [Unsplash](#); Freepik, DCStudio z [Freepik](#); z [PikPng.com](#), [PngEgg.com](#), [Pngtree](#).

Wszystkie kraje w projekcie MEDIADELCOM opublikowały niniejszy tekst w języku narodowym.

Ten projekt otrzymał dofinansowanie z programu badań i innowacji Unii Europejskiej Horyzont 2020 na podstawie umowy nr 101004811.

Treści zamieszczone w publikacji są wynikiem badań autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej.

Wydawca © Mediadelcom, 2023

Mérték Médiaelemző Műhely [Mertek Media Monitor], Węgry
Tartu Ülikool [University of Tartu], Estonia

Spis treści

Drodzy Czytelnicy!	5
Medialny matrix	8
Monitorowanie mediów	14
Wolność słowa i wolność informacji	18
Odpowiedzialność mediów	22
Monitorowanie zrównoważonego rozwoju dziennikarstwa	25
Kogo można uznać za dziennikarzy?	27
Kto zbiera dane?	30
W jaki sposób kompetencje medialne wiążą się z szansami i zagrożeniami?	33
Rola jakościowej analizy porównawczej zbiorów rozmytych (fuzzy-set)	37
Meta-analiza może być ciekawa!	40
Ćwiczenia do wykorzystania na zajęciach	44
Co dalej?	46
Autorzy	48

Drodzy Czytelnicy!

Serdecznie zapraszamy do lektury ebook pt. "Wiedza w zarządzaniu mediami. Metodologia MEDIADELCOM". Celem publikacji jest wprowadzenie i wyjaśnienie obszaru badawczego, który jest określany jako monitorowanie mediów. Szczególna uwaga jest skupiona na znaczeniu i potencjale monitorowania mediów, i umożliwienia decydom (na szczeblu krajowym i europejskim) podejmowania świadomych decyzji dotyczących zarządzania mediami.

Niniejsza publikacja jest w dużej mierze poświęcona monitorowaniu i metaanalizie badań nad mediami informacyjnymi, których celem jest ustalenie, co i ile wiemy (a czego nie wiemy) o wpływie transformacji mediów na komunikację deliberatywną w społeczeństwie. Świadomość pojawiających się zagrożeń dla wolności słowa, dostępu do informacji i innych czynników zagrażających demokracji jest niezwykle ważna w dzisiejszej rzeczywistości, która jest naznaczona przez wojny, pandemię i praktyki dezinformacji.

Hanna Azemsha, białorusko-polska dziennikarka podczas debaty nt. wolności w mediach, kulturze i sztuce, Warszawa, Maj 2023.

Białoruska dziennikarka pracująca dla Belsat TV, Hanna Azemsha, zwraca uwagę, że sygnały ostrzegawcze o kurczeniu się wolności słowa powinny być stale monitorowane i traktowane poważnie przez społeczeństwo, w przeciwnym razie wolność słowa zostanie utracona, tak jak stało się to na Białorusi. Zdaniem dziennikarki, autorytarny reżim na Białorusi nie został ustanowiony z dnia na dzień, pierwsze sygnały

pojawiły się wcześniej, ale były ignorowane.¹ Dlatego ważne jest, aby rozwijać komunikację deliberatywną w społeczeństwach europejskich, a do tego niezbędne jest monitorowanie wiedzy na temat jakości mediów informacyjnych.

Publikacja ma charakter metodologiczny i jest skierowana przede wszystkim do studentów dziennikarstwa i medioznawstwa. Jednak pierwsza część książki może być również interesująca dla szerszej publiczności, zapewniając wgląd w niektóre obszary metodologiczne finansowanego przez Unię Europejską projektu badawczego MEDIADELCOM (Komisja Europejska, Horyzont 2020). Głównym celem projektu MEDIADELCOM jest stworzenie narzędzia diagnostycznego, które umożliwi decydom politycznym, ekspertom medialnym, dziennikarzom itp., identyfikację zagrożeń i szans, dla komunikacji deliberatywnej w erze transformacji mediów. E-book przedstawia pierwsze wyniki projektu: meta-analityczną metodę gromadzenia danych i monitorowania badań w różnych dziedzinach mediów informacyjnych, umożliwiając w ten sposób syntezę wiedzy, ocenę zagrożeń i możliwości dla komunikacji deliberatywnej oraz identyfikację luk w badaniach nad zarządzaniem mediami. Niniejsza publikacja wskazuje, w jaki sposób zespoły badawcze 14 krajów w Europie dokonała analizy rozwoju rodzimych mediów oraz analizy porównawczej. Wyniki przeprowadzonych badań pokazują, że poziom i jakość odpowiedniej wiedzy w poszczególnych krajach są bardzo zróżnicowane. Książka oferuje czytelnikowi perspektywy badawcze analizowanych krajów w aspekcie ich wspólnych doświadczeń.

W pierwszej części książki zaprezentowano teoretyczne rozważania na temat metodologii projektu, które zostały podsumowane w artykułach Epp Lauk i Martina Ollera Alonso, a także Tobiasa Eberweina i Halliki Harro-Loit. W dalszej części prezentujemy artykuły skupiające się na różnych dziedzinach mediów; Evangelia Psychogiopoulou i Anna Kandyla wprowadzają nas w dziedzinę prawa medialnego, podczas gdy Marcus Kreutler dokonuje przeglądu wyników badań w zakresie odpowiedzialności mediów. W dalszej kolejności Peter Berglez i Mart Ots skupiają się na zrównoważonym rozwoju dziennikarstwa w kontekście istoty komunikacji deliberatywnej. Artykuł Lenki Waschkovej Čisařovej prezentuje kompetencje dziennikarskie, podczas gdy rozdział autorstwa Ragne Kõuts-Klemm, Ivety Jansovej i Lili Raychevej dotyczy badań nad wzorcami korzystania z mediów, natomiast Alnis Stakle i Anda Rožukalne pochylają się nad tematem kompetencji medialnych. Ostatni rozdział został przygotowany przez Dinę Vozab, Zrinjkę Peruško i Filipa Trbojevića,

¹ Artykuł jest dostępny na stronie internetowej projektu MEDIADELCOM: <https://www.mediadelcom.eu/breaking-down-the-walls-artists-and-journalists-send-a-strong-warning-of-the-dangers-of-complacency/> (dostęp: 25.05.2023).

którzy wyjaśniają możliwości zastosowania jakościowej analizy porównawczej w kontekście tzw. *Fuzzy Set Analysis* jako metody dla oceny ryzyka i możliwości komunikacji deliberatywnej. W rozdziale zamykającym Martin Oller Alonso i Sergio Splendore zapraszają do dalszego odkrywania metaanalizy MEDIADELCOM. Mamy nadzieję, że ćwiczenia oparte na trzech studiach przypadku, pozwolą studentom pogłębić praktyczne zastosowanie prezentowanego podejścia badawczego.

Dziękujemy za dołączenie do nas i życzymy miłej lektury!

Zespół redakcyjny

Medialny matrix

Odkrywanie zagrożeń i szans dla komunikacji deliberatywnej w zmieniającym się krajobrazie mediów w Europie

Epp Lauk & Martin Oller Alonso

Niniejsza książka koncentruje się na sposobach wykrywania zagrożeń i szans (ZiSz) dla komunikacji deliberatywnej w mediach informacyjnych w Europie (rysunek 1). Publikacja opiera się na badaniach przeprowadzonych w ramach pierwszej fazy projektu MEDIADELCOM "Krytyczna eksploracja zagrożeń i szans związanych z mediami dla komunikacji deliberatywnej: Scenariusze rozwoju europejskiego krajobrazu medialnego". Jednym z celów projektu jest stworzenie modeli, które mogą pomóc decydentom i ekspertom medialnym przewidywać potencjalne zagrożenia i możliwości dla komunikacji deliberatywnej oraz podejmować świadome decyzje.

Rysunek 1. Zagrożenia i możliwości (ZiSz) dla komunikacji deliberatywnej

Dlaczego "komunikacja deliberatywna"?

Zdaniem badaczy MEDIADELCOM angażowanie się w komunikację deliberatywną może potencjalnie wzmocnić i ulepszyć jakość współczesnych demokracji. Komunikacja deliberatywna odnosi się do rodzaju komunikacji, która ma na celu ułatwienie świadomych i racjonalnych dyskusji z wzajemnym szacunkiem między osobami o różnych opiniach i/lub interesach. Bayer (2018: 45) podsumowuje wstępne warunki niezbędne do deliberacji w następujący sposób: "*(a) publiczny dostęp lub przejrzystość, (b) inkluzywne uczestnictwo, (c) równe prawa dla wszystkich uczestników (dotyczące ich praw do wypowiedzania się, krytykowania, niezgadzania się i sugerowania innych opcji)*". Istnieją jeszcze trzy kolejne warunki, aby mogło dojść do komunikacji deliberatywnej: dostateczna, adekwatna i prawdziwa informacja oraz publiczne forum dla komunikacji, a także kultura komunikacyjna oparta na dialogu. Zapewnienie tych warunków jest funkcją mediów informacyjnych w demokratycznym społeczeństwie. Promując otwarty i inkluzywny proces deliberacji, organizacje medialne mogą pomóc w budowaniu zaufania i wspieraniu świadomego podejmowania decyzji o przyszłości mediów informacyjnych w Europie.

Możemy spotkać się z opinią, że nie istnieją idealne warunki dla komunikacji deliberatywnej, ale, parafrazując Winstona S. Churchilla, wiemy również, że demokracja jest najlepszą ze wszystkich niedoskonałych form rządów (i systemów społecznych). Jakie są zatem czynniki ryzyka, które zagrażają komunikacji deliberatywnej w społeczeństwie demokratycznym?

Niektóre czynniki ryzyka są bardziej widoczne niż inne. Obszary ryzyka, które zyskały większą uwagę badaczy komunikacji i mediów, obejmują systematyczne gromadzenie danych, finansowanie badań nad mediami oraz monitorowanie dynamiki zmian na rynkach medialnych. Pozostałym czynnikom ryzyka poświęca się mniej uwagi, m.in. z powodu komplikacji związanych z utrudnionym dostępem do informacji, a co za tym idzie, również monitorowania.

Jednym z łatwo rozpoznawalnych czynników ryzyka we współczesnych demokracjach jest stopniowe ograniczanie wolności słowa i prawa do informacji publicznej. Zjawisko to może przybierać różne formy. Na przykład rośnie tendencja do składania pozwów przeciwko dziennikarzom i liderom opinii przez przedstawicieli władzy (SLAPP). Głównym celem takich praktyk jest powstrzymanie krytyki (wolności) dziennikarskiej, poprzez zastraszenie dziennikarzy zarówno pod względem finansowym, prawnym oraz moralnym. Dodatkowo, organizacje często sugerują swoim pracownikom, aby nie ujawniali publicznie informacji, nawet jeśli nie dotyczy tajemnic handlowych. Kumulacja podobnych praktyk powoduje brak transparentności w

komunikacji społecznej. Należy więc zadać pytanie, kto powinien i może przeciwstawić się tym negatywnym działaniom? Odpowiedzią są dziennikarze, którzy, mając na uwadze profesjonalizację dziennikarską, powinni być zmotywowani i wyszkoleni w celu ujawniania mechanizmów powodujących zagrożenia i wyjaśniać je ludziom. Ale co się stanie, jeśli w kraju nie będzie wystarczającej liczby dziennikarzy, którzy odważą się krytykować działania władz lub wpływowych ludzi?

Komunikacja deliberatywna wymaga posiadania dokładnych informacji w celu podejmowania świadomych decyzji, ale jeśli do rozmowy zostaną wprowadzone dezinformacje, może to prowadzić do błędnych wniosków, a nawet szkód. Media informacyjne mają obowiązek sprawdzać fakty i weryfikować informacje przed przedstawieniem ich opinii publicznej, ale zawsze istnieje ryzyko, że fałszywe lub wprowadzające w błąd informacje mogą prześlizgnąć się przez „szczeliny” przekazu medialnego. Mniej rozpoznawalne ryzyko związane jest ze zdolnością i motywacją obywateli do odróżniania wiarygodnych informacji od propagandy. Idąc tym tropem, jeśli zbyt wiele osób jest nieświadomych lub niezdolnych do zidentyfikowania dezinformacji lub kłamstw, może to sygnalizować problemy z jakością systemu edukacji lub politycznie stronniczymi mediami. Stanowi to okazję do położenia silnego nacisku na kompetencje medialne w systemie edukacji lub w społeczeństwie obywatelskim, co może prowadzić do wytworzenia społeczeństwa, w którym większość ludzi jest mniej podatna na propagandę.

Innym ryzykiem jest możliwość wpływu stronniczości mediów na komunikację deliberatywną. Media informacyjne mogą prezentować informacje w sposób, który faworyzuje jedną stronę danej kwestii, tym samym pozostawiając na marginesie ‘drugą stronę’. Może to wpłynąć na opinie uczestników debaty i uniemożliwić przeprowadzenie prawdziwie otwartej i inkluzywnej rozmowy. Wszystkie te zagrożenia są ze sobą powiązane, a niektóre z nich mogą stać się naprawdę niebezpieczne dla demokracji, podczas gdy inne mogą zostać zrównoważone przez możliwości mediów informacyjnych.

W jaki sposób prowadzone są badania?

Naszym celem było przeanalizowanie dostępnych badań na temat mediów w celu zidentyfikowania zagrożeń i możliwości dla komunikacji deliberatywnej w 14 krajach europejskich. Zaczęliśmy od przeprowadzenia obszernego przeglądu literatury na temat podejść i tematów w dziewięciu subdyscyplinach badań nad mediami, w tym studiów dziennikarskich, ekonomii i zarządzania mediami, konsumpcji mediów/badań użytkowników, umiejętności korzystania z mediów, etyki mediów i komunikacji,

regulacji informacji i mediów, komunikacji politycznej, polityki medialnej i systemów mediów i komunikacji oraz socjologii mediów i komunikacji. W oparciu o przegląd dostępnych źródeł poszukiwaliśmy odpowiedzi na pytanie: gdzie są ryzyka i możliwości dla monitorowania jakości mediów? Następnie dokonaliśmy syntezy wyzwań w formie czterech domen badawczych *ZiSz* (patrz rysunek 2).

Po zdefiniowaniu i doprecyzowaniu czterech domen badawczych opracowaliśmy listy wskaźników (zmiennych koncepcyjnych i operacyjnych) do identyfikacji *ZiSz* w każdym z obszarów. W dalszych etapach umożliwiło to określenie zestawu zmiennych dla stanu faktycznego monitorowania możliwości mediów w każdym z 14 krajów.

Rysunek 2. Domeny badawcze z zagrożeniami i szansami medialnymi dla rozwoju komunikacji deliberatywnej

W drugim etapie stworzyliśmy bibliograficzną bazę danych w celu oceny potencjału krajowej wiedzy specjalistycznej w zakresie rozwoju mediów i komunikacji deliberatywnej, która jest wykorzystywana do przewidywania ryzyka i szans dla komunikacji deliberatywnej. Baza bibliograficzna składa się z ponad 5600 usystematyzowanych i sklasyfikowanych pozycji akademickich i badawczych (w pliku Excel)!²

Trzeci etap badań MEDIADELCOM obejmował opracowanie krajowych raportów na temat możliwości badania i monitorowania mediów i komunikacji deliberatywnej z uwzględnieniem zagrożeń i szans dla mediów w Europie³.

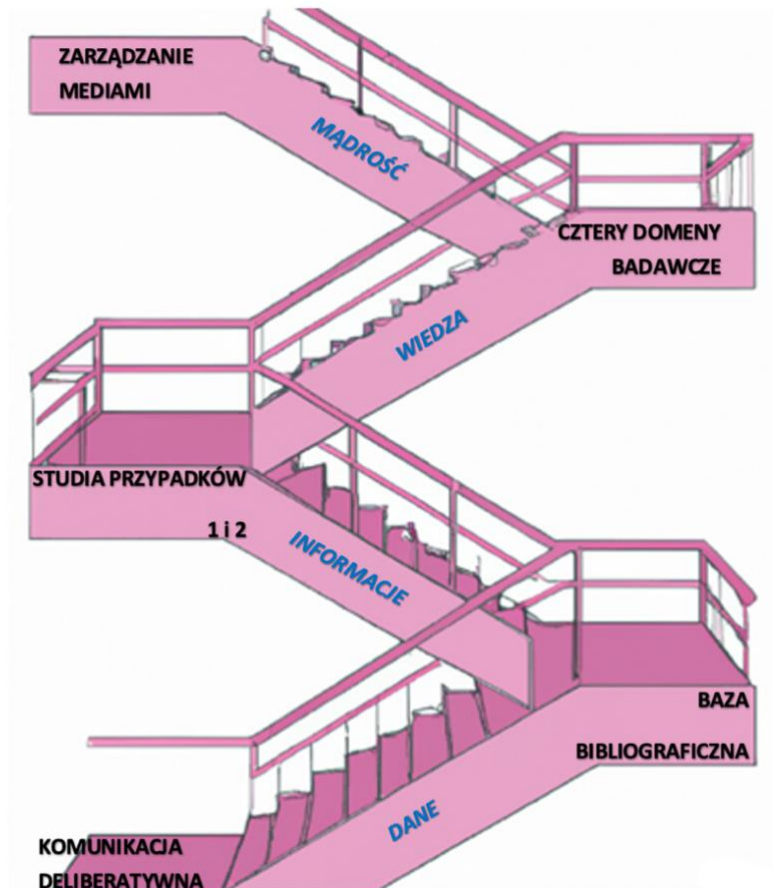
² Baza bibliograficzna MEDIADELCOM jest dostępna dla wszystkich pod adresem: <https://data.oi.eu/handle/33/515> (dostęp: 25.05.2023).

³ Raporty z badań MEDIADELCOM są dostępne tutaj: <https://dspace.ut.eu/handle/10062/89278> (dostęp: 25.05.2023).

W czwartym etapie przeprowadziliśmy analizę treści raportów krajowych, wyodrębniając informacje na temat mediów i badań nad komunikacją deliberatywną w każdym kraju biorącym udział w projekcie, wzbogacając tym samym badanie o nowe informacje i źródła. Analiza oparta na czterech domenach badawczych, umożliwia niezmierny zakres możliwości porównawczych we wszystkich wymiarach i obszarach badań nad komunikacją deliberatywną.

W piątym etapie skupiliśmy się na zarządzaniu mediami w oparciu o kluczowych aktorów biorących udział w procesie komunikacji deliberatywnej i zarządzaniu mediami (*Agent Oriented Modelling*).

Rysunek 3. Etapy metodologii MEDIADELCOM

Niniejszy e-book zaprasza czytelnika do diagnozowania ZiSz, które pojawiają się w komunikacji deliberatywnej w czasach współczesnej transformacji mediów. Prezentowana książka przedstawia wybrane podejścia teoretyczne i metodologiczne, które można wykorzystać, przeprowadzając metaanalizy istniejących źródeł i dostępnych badań.

Czytaj dalej:

Bayer, M. J. (2018). *Deliberation in the lab. The effect of communication on information sharing, cooperation, and consensus* [Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Sozialwissenschaften (Dr.rer.soc.)] Konstanzer Online-Publikations-System (KOPS). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:352-2-z1tlv29358su0>.

Monitorowanie mediów

Obserwowanie „strażnika”

Tobias Eberwein & Halliki Harro-Loit

Media i dziennikarstwo odgrywają ważną rolę we współczesnych społeczeństwach. Gromadzą i prezentują istotne wiadomości, realizując tym samym funkcję informacyjną. W ten sposób media współtworzą sferę publiczną, która jest kluczowa dla komunikacji deliberatywnej. Dziennikarze działają również jako strażnicy, którzy pomagają kontrolować elity polityczne i inne uprzywilejowane grupy społeczne. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy media są wolne od ingerencji państwa – zwłaszcza w demokratycznych systemach medialnych.

Jednak czy media i dziennikarstwo rzeczywiście spełniają oczekiwania w procesie komunikacji deliberatywnej? Kto nadzoruje „strażników-dziennikarzy”?

Dziennikarstwo powinno pozostać wolne od kontroli politycznej. Zadaniem zarządzania mediami i kształtowania polityki medialnej jest natomiast stworzenie środowiska, które będzie służyć funkcjonowaniu mediów w najlepszy możliwy sposób. Aby tak się stało, twórcy polityk medialnych muszą podejmować decyzje na bazie wiarygodnych danych. Muszą wiedzieć, co dzieje się w mediach. Jakiego rodzaju kanałów informacyjno-komunikacyjnych są dostępne? W jakim stopniu są one wykorzystywane? Jakim cieszą się zaufaniem? Ilu dziennikarzy jest aktywnych i czy są oni naprawdę wolni od wpływów zewnętrznych? Czy ramy prawne umożliwiają pluralistyczny przekaz medialny? Jakiego rodzaju środki stosuje się w celu zwiększenia umiejętności korzystania z mediów? Jaka jest ich skuteczność?

Na takie pytania można odpowiedzieć za pomocą badań medioznawczych i zróżnicowanych praktyk dla monitorowania mediów. Na przykład organizacja pozarządowa Reporterzy bez Granic publikuje każdego roku Indeks Wolności Prasy, który wskazuje na stan wolności mediów na świecie. Monitor Pluralizmu Mediów

oferuje z kolei narzędzie do oceny słabości systemów medialnych, które osłabiają pluralizm mediów w Europie. Badanie *Worlds of Journalism* przeprowadza ankiety wśród dziennikarzy w celu zbadania postrzegania zawodu dziennikarza na całym świecie. Natomiast raport *Digital News Report* Instytutu Reutersa zajmuje się monitorowaniem transformacji mediów w epoce cyfrowej.

W ramach projektu MEDIADELCOM uwagę skupiono na badaniach mediów i dziennikarstwa, które zostały przeprowadzone i opublikowane w 14 krajach europejskich. Niektóre z nich oferują obszerne zbiory danych – w niektórych przypadkach umożliwiając nawet dogłębną analizę długookresową; inne to małe studia przypadku skupiające się na wybranych zjawiskach. Część badań jest realizowana przez duże międzynarodowe grupy badawcze; jeszcze inne są prowadzone przez studentów. Bez wątplenia wszystkie z nich przyczyniają się do monitorowania mediów i zmian związanych z ich funkcjonowaniem. Jednak dostęp do systematycznych danych nie prowadzi automatycznie do lepszej polityki medialnej.

Rysunek 4. "Piramida wiedzy"

Źródło: na podstawie Kitchin, 2014, s. 10.

MEDIADELCOM wykorzystuje dobrze znaną "piramidę wiedzy" w celu opisanego jakości i przydatności źródeł w procesie monitorowania mediów. Model ten (rysunek 4) wskazuje na cztery podstawowe kategorie: dane, informacje, wiedzę i mądrość. Na przykład wiele organizacji medialnych gromadzi dane na temat tego, które produkty medialne są używane w danym przedziale czasowym. Ale tylko wtedy, gdy dane te są przetwarzane i logicznie powiązane, stają się informacjami. Organizacja takich informacji (np. w wewnętrznych raportach organizacji medialnych lub w akademickich

badaniach nad mediami i dziennikarstwem) tworzy wiedzę. Poziomą mądrość wskazuje ostatecznie, w jakim stopniu zdobyta wiedza jest stosowana i prowadzi do świadomego kształtowania polityki medialnej.

"Piramida wiedzy" pomaga zrozumieć, że wiedza i mądrość mają kluczowe znaczenie dla twórców polityki medialnej. Model ten jest też pomocny w określeniu tego, kto gromadzi jaki rodzaj informacji i wiedzy, oraz kto ostatecznie przekształca wiedzę w mądrość. „Piramida wiedzy” pozwala także na ustalenie motywów i kompetencji tych osób? Jednym z celów inicjatywy MEDIADELCOM jest zidentyfikowanie tych podmiotów w monitorowaniu mediów, które są najbardziej wartościowe dla podkreślenia zagrożeń i możliwości dla komunikacji deliberatywnej. Badanie skupia się na czterech głównych obszarach badawczych: (a) prawnych i etycznych warunkach funkcjonowania mediów; (b) dziennikarstwie; (c) wzorcach korzystania z mediów; oraz (d) kompetencjach medialnych.

Czytaj dalej:

Centre for Media Pluralism and Media Freedom. (2022). *Monitoring media pluralism in the digital era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania, Montenegro, the Republic of North Macedonia, Serbia, and Turkey in the year 2021*. European University Institute. <http://hdl.handle.net/1814/74712>

Hanitzsch, T., Hanusch, F., Ramaprasad, J., & de Beer, A. S. (Eds.). (2019). *Worlds of Journalism: Journalistic cultures around the globe*. Columbia University Press.

Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, J. & Nielsen, K. R. (2022). *Reuters Institute Digital News Report 2022*. Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf

Reporters Without Borders. (2022). *World Press Freedom Index*. <https://rsf.org/en/index>

W niektórych przypadkach monitorowanie mediów nie pomaga w kształtowaniu polityki medialnej opartej na wiedzy. W takich przypadkach możemy mówić o ryzyku związanym z możliwościami monitorowania mediów. Na przykład, w kraju może być wielu różnych badaczy mediów, ale ich kariera jest promowana tylko wtedy, gdy publikują wiele artykułów. Nie ma znaczenia, jakie tematy badają i jaki jest zakres badań przeprowadzonych na potrzeby tych artykułów. W takim przypadku zdobycie wystarczającej wiedzy na temat funkcjonowania mediów jest ograniczone; nadal nie można znaleźć odpowiedzi, np., na pytania o to, czy praktyki pracy dziennikarzy wspierają komunikację deliberatywną w społeczeństwie lub ile osób w kraju dba o wiadomości. Taki kraj potrzebowałby dyskusji i uzgodnień dotyczących agendy monitorowania. Jakie są tematy, w których widzimy brak wiedzy opartej na zaufaniu? Powinien również istnieć zmotywowany organ, który koordynowałby zdobywanie mądrości i motywację twórców polityk medialnych do dbania o możliwe zagrożenia dotyczące komunikacji deliberatywnej – na przykład zdolność ludzi do rozróżniania propagandy lub sytuacji, w której duża liczba dziennikarzy nie jest już zainteresowana służeniem dobru publicznemu, ale zamiast tego jest lojalna wobec posiadaczy władzy politycznej lub musi pracować tylko dla korzyści finansowych. Ważne jest zatem poznanie hierarchii lojalności społeczności dziennikarskiej i stojących za nią motywacji.

Wolność słowa i wolność informacji

Czym są i jak możemy monitorować ich ochronę?

Evangelia Psychogiopoulou & Anna Kandyla

W Europie obywatele i dziennikarze korzystają z prawa do wolności słowa i informacji, ale w niektórych przypadkach wolności te znajdują się pod presją ze strony rządu, władz i innych czołowych postaci (np. firm korporacyjnych). Przepisy i działania prawne mogą mieć również negatywny wpływ na wolność wypowiedzi i informacji oraz zdolność mediów do podejmowania działań w kontekście demokracji deliberatywnej. W krajach, w których wolność słowa i informacji jest chroniona prawnie, zakres uzasadnionej interwencji państwa za pomocą przepisów ustawowych i wykonawczych jest ściśle ograniczony do realizacji interesu publicznego w ramach funkcjonującej demokracji i ogranicza się do takich działań, jak ochrona godności człowieka lub ochrona małoletnich. W tym kontekście praktyki SLAPP (*Strategic Lawsuits Against Public Participation*) stanowią rosnące zagrożenie dla wolności słowa i dostępu do informacji publicznej. Obrażliwe pozwy sądowe coraz częściej stają się sposobem na uciszenie mediów i dziennikarzy, a działania regulacyjne w kierunku powstrzymania SLAPP są powolne i niewystarczające.

Wolność słowa i wolność informacji są niezbędnymi warunkami wstępnymi dla komunikacji deliberatywnej w mediach. Wolność wypowiedzi jest podstawowym prawem człowieka i jest chroniona przez konstytucje poszczególnych państw członkowskich UE. Wolność wypowiedzi jest wyraźnie chroniona w Karcie Praw Podstawowych UE (KPP), która weszła w życie w 2009 r. wraz z Traktatem Lizbońskim. Regulacje te mają zastosowanie we wszystkich państwach członkowskich UE, które tym samym zobowiązują się działać zgodnie z ustanowionym prawem UE. Wolność słowa jest gwarantowana dodatkowo w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC) Rady Europy, której stronami są wszystkie państwa członkowskie UE. Artykuł 11 KPP i artykuł 10 EKPC stanowią, że każdy ma prawo do wolności wypowiedzi. Oba artykuły wskazują również, że wolność słowa chroni prawo do wyrażania opinii, poglądów i idei oraz do otrzymywania i przekazywania informacji. Wolność informacji jest zatem następstwem wolności wypowiedzi.

Wolność słowa i informacji nie mają jednak charakteru absolutnego. Państwa mogą uzasadnić interweniowanie w wolności obywatelskie, aby usprawiedliwić ograniczenia wolności słowa i wolności informacji w interesie publicznym. W związku z tym każda próba monitorowania wolności słowa i wolności informacji za pośrednictwem mediów na poziomie krajowym powinna uwzględniać istnienie przepisów i zabezpieczeń regulacyjnych, które tworzą środowisko sprzyjające korzystaniu z każdej z tych wolności. Na tej podstawie badacze MEDIADELCOM przeanalizowali stopień, w jakim wolność słowa i wolność informacji są uznawane i gwarantowane przez prawo krajowe. Jednym z celów było też wskazanie ograniczeń i sposobów uzasadnień interweniowania w wolność słowa i informacji. Przepisy dotyczące, m.in. zniesławienia, mowy nienawiści lub dezinformacji, nie mogą nakładać zbyt szerokich ograniczeń na wolność wypowiedzi. Na przykład Węgry przyjęły w 2020 r. ustawę o ochronie przed koronawirusem, która rozszerzyła węgierski kodeks karny o przykłady siania paniki

społecznej, kryminalizując nie tylko fałszywe oświadczenia, które zakłócają porządek publiczny, ale także te, które w czasie obowiązywania specjalnego porządku prawnego (tj. stanu zagrożenia) mogą utrudniać lub uniemożliwiać skuteczność środków obrony przed sytuacją nadzwyczajną.⁴ Trybunał Konstytucyjny w tym kraju wskazał dodatkowo, że konieczne jest wprowadzenie ograniczeń wypowiedzi, jeżeli przemawia za tym nadrzędny interes społeczny. Przepis ten wywołał wiele skrajnych reakcji w węgierskiej społeczności dziennikarskiej.

Ponadto ustawodawstwo krajowe powinno dążyć do pogodzenia ochrony danych osobowych i praw autorskich z wolnością wypowiedzi i dostępem do informacji. Aspekty uznane za istotne dla oceny ochrony prawnej wolności informacji obejmują również ochronę źródeł dziennikarskich i ochronę informowania o nieprawidłowościach za pośrednictwem mediów. Obie te kwestie mają kluczowe znaczenie dla ujawniania korupcji, niewłaściwego zarządzania mediami i przypadków wykroczeń. Skuteczna ochrona źródeł dziennikarskich wymaga uznania prawa dziennikarza do tego, by nie byli zmuszani do ujawniania źródeł informacji, np. w przypadku ochrony tzw. informatorów. Skuteczna ochrona sygnalistów (*whistleblowers*) za pośrednictwem mediów wymaga przepisów ustawowych i wykonawczych, które zapewniają ochronę prawną przed sankcjami i innymi działaniami odwetowymi. Kluczowy jest również dostęp sygnalistów do odpowiednich środków prawnych, którzy ujawniają informacje bezpośrednio mediom. Unijna dyrektywa w sprawie sygnalistów (2019) *stanowi, że państwa członkowskie mogą chronić osoby zgłaszające nieprawidłowości* za pośrednictwem kanałów publicznych, takich jak media. Istnienie przepisów wymagających ujawnienia informacji o transparentności własności mediów jest kolejnym ważnym aspektem wolności informacji. Dostępne i wiarygodne informacje o tym, kto jest właścicielem mediów, są potrzebne, aby opinia publiczna mogła ocenić wiarygodność wiadomości i zidentyfikować zakres interesów, które mogą wpływać na treść i zawartość mediów.

Istnienie zabezpieczeń prawnych powinno iść w parze ze skutecznym ich wdrażaniem. Przepisy prawidłowo zaprojektowane w celu stworzenia środowiska sprzyjającego korzystaniu z wolności wypowiedzi i informacji mogą istnieć, ale mogą być nieskutecznie wdrażane. Badacze MEDIADELCOM podkreślają znaczenie

⁴ Zob. P. Gábor / Merteck Media Monitor (2020), Hungary's Two Pandemics: COVID-19 i ataki na wolność mediów (Media Freedom Rapid Response, Europejskie Centrum Wolności Prasy i Mediów), https://www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2020/06/Legal-opinion-Hungary_2020.pdf.

organów sądowych, quasi-sądowych lub administracyjnych, którym powierzono funkcje monitorowania, egzekwowania oraz oceniania zadań i wyników. Celami takich podmiotów jest opiniowanie, wdrażanie czy zabezpieczenie, które umożliwiają skuteczne korzystanie z wolności słowa i wolności informacji określonych w przepisach.

Czytaj dalej:

Charter of Fundamental Rights of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

European Convention on Human Rights. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

European Commission. (2022). Shaping Europe's Digital Future. Media freedom and pluralism. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-freedom>

European Court of Human Rights. (2022). Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. Freedom of Expression.

https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf

Czy RODO jest zagrożeniem dla dziennikarstwa?

W kilku raportach krajowych MEDIADELCOM podkreślono, że RODO* powoduje "skutki uboczne" dla wolności słowa i dostępu do informacji

Profesor Daniel Hallin z Uniwersytetu Kalifornijskiego w San Diego, który jest członkiem rady doradczej Mediadelcom, podzielił się swoimi przemyśleniami w [ramach podcastu](#):

"Przypadkiem do analizy „skutków ubocznych” RODO może być sytuacja, w której dziennikarze mogą sporządzać raporty śledcze na temat korupcji, na przykład na temat biznesmena, który otrzymuje pewne przywilegi od rządu, a biznesmen wykorzysta to jako pretekst prawny do powstrzymania publikacji raportu. Innym przykładem może być działanie urzędników państwowych, którzy odmawiają ujawnienia informacji na mocy przepisów o wolności informacji, ponieważ twierdzą, że naruszałoby to prywatność ludzi poprzez złamanie RODO. Zakładam, że nie były to zamierzone skutki stworzenia RODO, ale sposób, w jaki jest ono wdrażane w poszczególnych krajach, może już być zamierzony".

*RODO to ogólne rozporządzenie UE o ochronie danych, które chroni dane osobowe i prywatność.

Odpowiedzialność mediów

Czym jest i jak można ją monitorować?

Marcus Kreutler

Czasami media posuwają się za daleko: Czy są to zbyt sensacyjne relacje, nachalne techniki badawcze, czy też nieodpowiedni dobór zdjęć. Prawdopodobnie możesz wskazać więcej niż jeden z takich przykładów z własnego doświadczenia z mediami. Ale czy państwo wysłała policję, aby dziennikarzy karać? Mijemy nadzieję, że nie, przynajmniej nie w demokratycznych społeczeństwach, które gwarantują wolność słowa. Granice tego, co nie jest prawnie zabronione, są często znacznie szersze niż granice dobrego, etycznie uzasadnionego dziennikarstwa. Jak ujął to badacz komunikacji Claude Jean Bertrand (2000: 22): *"Media mogą powodować poważne szkody bez naruszania prawa"*. W tym miejscu do gry wkracza odpowiedzialność mediów. Termin ten obejmuje działania, które mają na celu pociągnięcie mediów do odpowiedzialności za jakość i skutki publikacji medialnej. Innymi słowy, ogólnym celem staje się zapewnienie społeczeństwu odpowiedzialnego dziennikarstwa (Fengler, 2019).

Jeśli chodzi o odpowiedzialność, dziennikarze, przynajmniej w Europie, często najpierw myślą o dziennikarskich kodeksach etycznych lub specjalnych radach, które decydują o przypadkach wątpliwych etycznie zachowań dziennikarskich. Mechanizmy odpowiedzialności mediów były tworzone głównie jako rady prasowe, ale wiele z nich obejmuje współcześnie pozostałe segmenty mediów, w tym media internetowe (stąd w niektórych krajach mówi się o radach medialnych). Jeśli uważasz, że konkretna informacja jest niezgodna z profesjonalnymi standardami dziennikarstwa, możesz złożyć skargę, z nadzieją, że organy te zbadają sprawę i ewentualnie nałożą sankcje na naruszającą prawo publikację. Dzieje się to nie za pomocą sankcji prawnych, ale poprzez

wewnętrzne lub publiczne mechanizmy (np. nagany, kary finansowe), których dziennikarze zazwyczaj wolą unikać – nie chcesz, aby inni eksperci w twojej dziedzinie publicznie dezaprobowali twoją pracę.

Jednak takie mechanizmy samoregulacji dziennikarskiej to tylko jedna część systemu odpowiedzialności mediów - część, która koncentruje się na tym, co społeczność dziennikarska może zrobić, aby wspierać odpowiedzialne dziennikarstwo. Odpowiedzialność mediów można rozumieć w szerszym znaczeniu, które obejmuje działania innych podmiotów (Bardoel & D'Haenens, 2004), na przykład firmy medialne, które mogą wprowadzać własne kodeksy postępowania lub wyznaczać rzeczników do dialogu z odbiorcami. Innym sposobem rozumienia może być działalność członków społeczeństwa angażujących się w krytykę mediów, czy też postępowanie aktorów politycznych, którzy mogą zdecydować się na wdrożenie instrumentów ustawowych, które są zdecydowanie niezależne od podejmowania decyzji politycznych (ponieważ w przeciwnym razie stanowiłyby interwencję państwa). W niektórych krajach także podmioty zagraniczne (fundacje) mogą angażować się w tworzenie instrumentów dla wspierania odpowiedzialności w mediach.

Mając na uwadze wielość potencjalnie dostępnych instrumentów, wszelkie próby porównywania odpowiedzialności mediów w różnych krajach wymagają szerokiego zrozumienia tej dziedziny. Na przykład może istnieć kraj bez rady prasowej, a rolę w rozliczaniu mediów odgrywają obserwatoria dziennikarskiej jakości. Liczy się wynik, a niekoniecznie narzędzie. Konsorcjum badawcze MEDIADELCOM uwzględniło szeroką perspektywę (Fengler i in., 2022) i przeanalizowało zarówno zmiany w zakresie odpowiedzialności mediów w ciągu pierwszych dwóch dekad naszego stulecia, jak i krajowe możliwości monitorowania odpowiedzialności mediów w Europie.

Klasyczne instrumenty samoregulacji mediów w postaci niezależnych rad mediów wydają się odgrywać kluczową rolę w Europie. Można wskazać na kraje z dobrze ugruntowanymi tradycjami samoregulacji w postaci rad prasowych (np. Niemcy, Szwecja), ale także kraje z pewnymi kontrowersjami wokół takich rad (np. w Estonii mamy do czynienia z istnieniem dwóch konkurencyjnych względem siebie rad prasowych), charakteryzując się dodatkowo dość ożywioną debatą akademicką na temat odpowiedzialności mediów. Taki stan rzeczy można zaobserwować także w Austrii, gdzie ponowne utworzenie rady prasowej w 2010 r. oznaczało ożywienie działań monitorujących etykę dziennikarzy. Brak takich instrumentów często idzie w parze z ograniczonym zainteresowaniem zawodowym lub polaryzacją w środowisku

dziennikarskim (np. w Polsce, na Węgrzech). Inicjatywy podmiotów publicznych lub rynkowych mające na celu wypełnienie tej luki są dość rzadkie, nawet jeśli istnieje akademicka debata na temat tego "co powinno robić dziennikarstwo". Wydaje się, że występuje korelacja między istnieniem skutecznych narzędzi odpowiedzialności a ogólnym krajobrazem monitoringu mediów. W tym obszarze można zidentyfikować zarówno ryzyko, jak i szansę: jedna dziedzina może wywołać rozwój drugiej – zarówno w negatywny, jak i pozytywny sposób.

Czytaj dalej:

Bardoel, J., & d'Haenens, L. (2004). Media responsibility and accountability: New conceptualizations and practices. *Communications*, 29, 5-25.

Bertrand, C. J. (2000). *Media ethics & accountability systems*. Transaction.

Fengler, S. (2019). Media accountability. In *The international encyclopedia of journalism studies*. <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0078>

Fengler, S., Eberwein, T., Karmasin, M., Barthel, S., & Speck, D. (2022). Media accountability. A global perspective. In S. Fengler, T. Eberwein, & M. Karmasin (Eds.), *The global handbook of media accountability* (pp. 3-57). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429326943-2>

Monitorowanie zrównoważonego rozwoju dziennikarstwa

Czynniki krytyczne

Peter Berglez & Mart Ots

Dziennikarstwo opiera się na szeregu warunków, które mają kluczowe znaczenie dla jego rozwoju, odporności i długoterminowego funkcjonowania w ramach systemu medialnego. Obejmuje to warunki rynkowe (struktury własnościowe itp.); rozwój firm medialnych; warunki produkcji (wpływ cyfryzacji; dziennikarstwo śledcze, korespondenci zagraniczni itp.). Dodatkowo, o jakości dziennikarstwa świadczą warunki pracy i poziom różnorodności wśród pracowników, takie jak równowaga między pracownikami płci męskiej i żeńskiej oraz kompetencje dziennikarskie, w tym edukacja, szkolenia i postrzeganie profesjonalizmu.

Krajowe możliwości monitorowania mediów

Monitorowanie dziennikarstwa w zróżnicowanych warunkach wymaga uwzględnienia szerokiego zakresu danych. Pierwszym krokiem jest sprawdzenie, czy istnieją podmioty generujące odpowiednie rodzaje danych, które pozwalają monitorować media. Niektóre instytucje, takie jak władze publiczne lub instytuty badawcze, mogą mieć mandat do gromadzenia danych z różnych źródeł i monitorowania dziennikarstwa w określonym celu, co może stanowić dobry punkt wyjścia.

Następnie należy poszukać zakresu danych długookresowych, w rozumieniu transformacji (np. systematyczne badania mediów rok po roku). Ustrukturyzowane dane dostępne przez szereg lat pozwalają obserwować, jak dziennikarstwo zmienia się w czasie i pozwalają wyciągać wnioski na temat zmian i potencjalnych kierunków rozwoju. Podkreślają również trendy, które pozwalają tworzyć przyszłe prognozy i scenariusze.

Idealnie byłoby, gdyby takie dane były gromadzone co roku przy użyciu podobnych metod, umożliwiając porównanie, na przykład, liczby organizacji medialnych; równowagi między mediami publicznymi i prywatnymi; stopy bezrobocia dziennikarzy; cyfryzacji w newsroomie itd.

Jakość monitorowania

Niska jakość danych wiąże się z ryzykiem związanym z monitorowaniem. Często istnieje szeroki zakres interesariuszy publikujących informacje na temat warunków i wyników pracy dziennikarzy. Głównym wyzwaniem jest zatem ocena wiarygodności, rzetelności i ciągłości źródeł i danych. Zazwyczaj wysoki poziom badań akademickich jest postrzegany jako dobry znak i wiąże się z możliwościami monitorowania. Wynika to z faktu, że wiedza ta została stworzona przy użyciu metod naukowych, choć oczywiście może istnieć zarówno dobra, jak i zła nauka. W społeczeństwie różne podmioty mogą mieć różny status i legitymację do tworzenia danych na temat zrównoważonego rozwoju dziennikarstwa w społeczeństwie.

Zakres tematów

Oprócz jakości, ważna jest różnorodność danych, ponieważ może występować nadwaga niektórych rodzajów danych w domenie dziennikarskiej, podczas gdy inne dane są nieobecne. Na przykład, ze względu na wymagania branży reklamowej istnieje duży i rozwinięty sektor agencji badawczych i firm technologicznych, które monitorują korzystanie z mediów, w tym to, co jest oglądane, przez kogo i jak długo. Jednocześnie może być znacznie trudniej znaleźć dane dotyczące warunków, które leżą poza zainteresowaniem tych, którzy zwykle finansują tworzenie danych, np. branży reklamowej, decydentów i władz. Chociażby niewiele wiemy o warunkach pracy w newsroomach czy wśród samych dziennikarzy.

Dostępność wiedzy i danych dotyczących monitorowania

Wreszcie, ważnym aspektem jest dostępność danych. Wiedza tworzona przez naukowców jest często publicznie dostępna. Jednak wiele informacji na temat produkcji dziennikarskiej (wskaźniki użytkowników, dane algorytmiczne itp.) domy mediowe zachowują dla siebie, co utrudnia monitorowanie rozwoju dziennikarstwa w społeczeństwie.

Czytaj dalej:

Berglez, P., Olausson, U. & Ots, M. (Eds.).(2017). *Sustainable journalism. Integrating the environmental, social and economic challenges of journalism*. Peter Lang.

Kogo można uznać za dziennikarzy?

Jak możemy monitorować ich kompetencje?

Lenka Waschková Čísařová

Oglądając hollywoodzkie filmy i czytając literaturę popularną, można pomyśleć, że tożsamość dziennikarza jest dość charakterystyczna. Prawdopodobnie jest to charyzmatyczna osoba, która spotyka się ze swoimi informatorami w podziemnych garażach i publikuje rewelacje w ciągu jednego dnia. Na przykład, tak jak program telewizyjny o lekarzach nie uczy nas, jak usunąć wyrostek robaczkowy, tak popularne wizerunki dziennikarzy nie ujawniają całej prawdy o zawodzie dziennikarza.

Jeśli chcesz zastanowić się nad tym, kogo możemy nazwać dziennikarzem i czego możemy się o dziennikarzach dowiedzieć, masz zasadniczo dwie skrajne opcje. Albo będziesz naiwnie zastanawiać się, wraz z Terryem Pratchettem (2001), w jaki sposób "zwykli" ludzie stają się dziennikarzami i kto mówi im, co mają pisać lub nagrywać. Albo zastanowisz się głębiej nad tym, kim mógłby być dziennikarz i jakie powinny być jego kompetencje zawodowe. Może więc zabierzemy Cię w tę podróż?

Definiowanie dziennikarza

W czasach, gdy pojęcie dziennikarzy poszerza się, możemy opisać ich jako profesjonalnych producentów treści medialnych, czyli zasadniczo każdego, kto jest zaangażowany w produkcję profesjonalnych treści dla mediów (np. dziennikarz pełnoetatowy, dziennikarz niepełnoetatowy, freelancer, redaktor, redaktor naczelny, fotoreporter, reporter z kamerą, grafik itp.). Aby móc zdefiniować takich profesjonalistów, określić kim oni są i czym się zajmują, konieczne jest ustalenie jasnych granic wokół ich tożsamości i odpowiednie ukierunkowanie naszych badań. Pomaga to również w kształtowaniu oczekiwań społecznych, ponieważ dziennikarze są kluczowymi aktorami w procesie demokracji i komunikacji deliberatywnej.

Kompetencje

Jednym ze sposobów definiowania dziennikarzy jest skupienie się na ich kompetencjach zawodowych. Jeśli rozumiemy kompetencje zawodowe jako potencjalną zdolność jednostki lub całego zespołu zawodowego do skutecznego radzenia sobie w określonych sytuacjach lub wykonywania określonego zadania, nasuwa się pytanie, co dokładnie, z jednej strony może być właściwe i oczekiwane, a z drugiej wykonywane przez dziennikarzy w ich pracy (Willnat, Weaver & Choi, 2013). Dlatego możemy skupić się na zawodzie dziennikarza i jego kompetencjach, aby lepiej je poznać i dowiedzieć się, czy wszyscy dziennikarze je posiadają. Niektóre z tych kompetencji obejmują etykę, umiejętności, motywację, uczciwość i ciekawość.

Analizując kompetencje, możemy również zidentyfikować potencjalne zagrożenia, na jakie narażeni są dziennikarze wykonujący swoją pracę. Na przykład, co się stanie, jeśli niektórzy dziennikarze nie będą przestrzegać oczekiwanych zasad etycznych lub redakcyjnych? Może dojść do wielu sytuacji: utraty reputacji dziennikarza w środowisku zawodowym, jednorazowej sankcji ze strony pracodawcy, utraty pracy i/lub utraty zaufania odbiorców. Jedną z oczekiwanych wartości dziennikarskich jest autonomia zawodowa - niezależność od wpływów zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz newsroomu. W kontekście czeskim możemy posłużyć się przykładem dziennikarza Marka Přebila, który został zwolniony z wydawnictwa *Mafra* należącego do ówczesnego premiera Andreja Babiša. Stracił on pracę po anonimowym ujawnieniu nagrań rozmowy między Babišem a dziennikarzem, w której omawiali oni serię krytycznych artykułów na temat przeciwników politycznych właściciela. Co więcej, grupa 155 dziennikarzy z wydawnictwa zdystansowała się od działań Přebila we wspólnym oświadczeniu (iDnes, 2017), nazywając je „nieprofesjonalnymi i niemoralnymi” (kontekst patrz Kotisova & Waschková Císařová, 2023).

Kwestia kompetencji dziennikarskich może być podejmowana przez badaczy zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, poprzez badania porównawcze. Aby móc monitorować kompetencje profesjonalnych producentów wiadomości, postanowiliśmy skupić się głównie na wiedzy dziennikarskiej, umiejętnościach, praktykach, rolach, kulturach i wartościach, ponieważ są one najbardziej wymowne (Hanitzsch & Vos, 2017).

Tematy te są bardzo szerokie, ale oferują elastyczny obraz zawodu dziennikarza i jego kompetencji oraz tego, w jaki sposób może on przyczynić się do świadomego społeczeństwa i polityki medialnej. Dlatego też, jeśli chcemy potencjalnie monitorować

taki temat, musimy wziąć pod uwagę kilka czynników: szerszy obraz, różne poziomy analizy produkcji medialnej (np. międzynarodowy, krajowy, lokalny; systemowy, organizacyjny, indywidualny) oraz różne okresy. Procedura monitorowania musi być zarówno dedukcyjna – długookresowo wskazując na poziom systemowy i organizacyjny, w tym ramy krajowe i/lub międzynarodowe, i stopniowo schodząc do indywidualnego poziomu dziennikarza; jak i indukcyjna – przechodząc od indywidualnych aktorów (dziennikarzy) do odwzorowywania danych na poziomie systemowym z podobną możliwością dostępu do danych.

Podejście to, oparte na zdobywaniu wiedzy z monitorowania zawodu dziennikarza i jego kompetencji, pomaga w ujawnianiu/ograniczaniu ryzyka i szans w komunikacji deliberatywnej. W szczególności może ono obejmować określone ramy czasowe, na przykład 20 lat w historii badań nad dziennikarzami w określonych krajach (MEDIADELCOM, 2022); uwzględniać wszystkich możliwych producentów odpowiednich danych (zazwyczaj środowiska akademickie, przemysł i organizacje pozarządowe); monitorować dane krajowe i międzynarodowe wyniki porównawcze (np. *Worlds of Journalism*); i wreszcie, co niemniej ważne, uwzględniać jakość istniejących danych i ich dostępność dla wszystkich obywateli.

Czytaj dalej:

Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442-464.

Hanitzsch, T. & Vos, T. P. (2017). Journalistic roles and the struggle over institutional identity: The discursive constitution of journalism. *Communication Theory*, 27, 115-135.

Babiš selhal, kolega se choval nemorálně, uvedli novináři MF Dnes a iDnes.cz. (2017, May 4). *iDnes*. <https://www.idnes.cz>

Kotissova, J. & Waschková Císařová, L. (2023). “I know which devil I write for”: Two types of autonomy among Czech journalists remaining in and leaving the Prime Minister’s newspapers. *The International Journal of Press/Politics*, 28(1), 238-256.

Mediadelcom (2022). Risks and opportunities related to media and journalism studies (2000–2020). Case study on the national research and monitoring capabilities. In *Studies on national media research capability as a contextual domain of the sources of ROs. Approaching deliberative communication: Studies on monitoring capability and on critical junctures of media development in 14 EU countries*, CS1, D-2.1.

Pratchett, T. (2001). *The truth*. Harper Collins.

Willnat, L., Weaver, D. H. & Choi, J. (2013). The global journalist in the twenty-first century. *Journalism Practice*, 7(2), 163-183.

Kto zbiera dane?

Na temat praktyk korzystania z mediów

Ragne Kõuts-Klemm, Iveta Jansova & Lilia Raycheva

Każdy kraj europejski regularnie gromadzi informacje na temat korzystania z mediów przez swoich obywateli. Wiemy wiele o odbiorcach i sposobie, w jaki korzystają z mediów, ale informacje te nie zawsze są dostępne publicznie. Dlaczego tak się nie dzieje?

Jak podsumowuje fiński badacz Juha Herkman (2008), o ile branża medialna jest wielkim biznesem, dane dotyczące korzystania z mediów również stały się wielkim biznesem. Domy mediowe są zainteresowane informacjami o odbiorcach i ich charakterystyce, ponieważ pozwala im to lepiej dostarczać atrakcyjne treści dla swoich użytkowników i sprzedawać kontakt z odbiorcami firmom i innym zainteresowanym stronom, tj. reklamie.

Kto stoi za badaniami?

Komercyjne agencje badawcze, które gromadzą dane dotyczące korzystania z mediów, dostarczają informacji na temat zasięgu i udziału odbiorców w mediach, popularności mediów oraz profilu socjodemograficznego odbiorców. Wszystko to są dane, na których można zarabiać. Największymi podmiotami gromadzącymi dane w Europie są międzynarodowe agencje badawcze, takie jak *Nielsen*, *Kantar*, *Reuters*, *GfK* itp. Opierają się one na sprawdzonych i zweryfikowanych metodach, które umożliwiają podejmowanie decyzji biznesowych.

Media mogą również prowadzić badania o swoich użytkownikach i analizować zachowania odbiorców w oparciu o dane internetowe. Jest to oczywiście dodatek do ich bardziej klasycznych badań w kierunku korzystania mediów, np. słuchalności i

ogłębności. Dane dotyczące użytkowników online wyodrębniają tylko kilka cech odbiorców, a naukowcy twierdzą, że w ten sposób użytkownicy są jak stale łączące się punkty danych bez wyraźnej tożsamości (Fisher & Mehozay, 2019). Właściciele danych rzadko mogą przeprowadzić zaawansowaną analizę, aby zrozumieć odbiorców jako unikalnych (niepowtarzalnych) użytkowników. Jest to również związane z faktem, że nawet jeśli firmy/dostawcy treści są w stanie gromadzić duże ilości danych (mówimy tutaj o dużych zbiorach danych), nadal nie są w stanie ich analizować i wykorzystywać w swoich dalszych strategiach. Komercyjni i publiczni nadawcy naziemni wraz z powiązаныmi usługami na żądanie gromadzą duże ilości danych na temat korzystania z ich usług, jednak przedstawiciele branży medialnej ujawnili, że nadal nie są w stanie w pełni wykorzystać takich danych, przegrywając grę z większymi zagranicznymi dostawcami, takimi jak *Netflix* itp. Kolejną warstwą są usługi oparte na subskrypcji (tj. płatne gazety, płatne usługi wideo na żądanie itp.), które odmawiają udostępniania danych o swoich użytkownikach światu zewnętrznemu (zarówno sferze akademickiej, jak i publicznej).

Jak widzimy, mimo że istnieją niezwykle zróżnicowane i kompleksowe dane na temat korzystania z mediów, dostępność danych jest często ograniczona do konkretnych stron. Dane są własnością prywatnych firm medialnych, platform i komercyjnych agencji badawczych. Dane te rzadko są wykorzystywane do tworzenia wspólnego dobra (wiedza, planowanie polityki, wzmocnienie pozycji użytkowników itp.). Jednak istnieją pewne wyjątki. Niektóre kraje mają lepsze umowy i porozumienia między przemysłem publicznym i prywatnym w zakresie udostępniania danych. W krajach o większej przejrzystości danych dotyczących mediów komercyjnych wiedza ta może być wykorzystywana jako podstawa właściwej polityki medialnej, która jest korzystna dla branży medialnej, odbiorców i demokracji.

Innym ważnym źródłem gromadzenia danych są instytucje akademickie i uniwersytety. Ich celem jest zrozumienie "wszechświatów" medialnych użytkowników, tego, w jaki sposób media mogą wzmocnić pozycję użytkowników lub w jaki sposób mogą być narzędziem samorealizacji. Gromadzenie danych skoncentrowanych na użytkowniku może stanowić wkład w politykę mającą na celu zwiększenie kompetencji użytkowników w celu rozwoju społeczeństw i demokracji. Ten rodzaj gromadzenia danych musi być zgodny z wysoką etyką badawczą, rekrutować uczestników na zasadzie dobrowolności i być odpowiedzialny za konsekwencje, jakie mogą spotkać odbiorców po wyciągnięciu lub wdrożeniu wniosków. Ten rodzaj gromadzenia danych musi być

wystarczająco zróżnicowany, aby umożliwić zaawansowaną analizę. Opis gromadzenia danych do celów akademickich prowadzi do wniosku, że badania akademickie wymagają dużych zasobów. Ten ostatni punkt oznacza, że gromadzenie danych akademickich jest rzadkie; dotyczy to w szczególności danych i badań długookresowych.

Czytaj dalej:

Bird, S. E. (2011). Are we all producers now? Convergence and media audience practices. *Cultural Studies*, 25(4-5), 502-516. <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.600532>

ESOMAR – ethics and guidelines for commercial audience research: <https://esomar.org/codes-and-guidelines>

Fisher, E., & Mehozay, Y. (2019). How algorithms see their audience: Media epistemes and the changing conception of the individual. *Media, Culture & Society*, 41(8), 1176-1191.

Herkman, J. (2008). Current trends in media research. *Nordicom Review*, 29(1), 145–159.

W jaki sposób kompetencje medialne wiążą się z szansami i zagrożeniami?

W obszarze komunikacji deliberatywnej

Alnis Stakle & Anda Rožukalne

Jak współczesny człowiek może poruszać się po wielowymiarowym ekosystemie mediów? W jaki sposób każdy z nas może lepiej wykorzystać różnorodność współczesnych mediów? Jaka jest równowaga między uczestnictwem w komunikacji, wyrażaniem kreatywności i możliwym wpływem różnych graczy w środowisku komunikacyjnym?

Zdając sobie sprawę ze zmieniających się procesów zachodzących w nowoczesnym środowisku komunikacyjnym oraz możliwości zarówno społeczeństwa, jak i jednostek w zakresie uczenia się, rozumienia i korzystania z nich, kompetencje związane z mediami znalazły się w centrum uwagi decydentów, edukatorów i specjalistów ds. komunikacji. Co więcej, umiejętność korzystania z mediów i edukacja medialna są podkreślane jako rozwiązanie dla dezinformacji, polaryzacji politycznej i manipulacji.

Kompetencje związane z mediami to szeroka koncepcja historycznie związana z rozwojem mediów audiowizualnych (tj. radia i telewizji), która została rozszerzona o koncepcję umiejętności czytania, korzystania z Internetu i umiejętności cyfrowych. Istnieją bardzo różne, a czasem nawet sprzeczne koncepcje dotyczące kompetencji związanych z mediami jako zestawu umiejętności, które zapewniają odbiorcom mediów różnorodne narzędzia do analizowania i rozumienia informacji. Obejmują one umiejętność uzyskiwania dostępu do różnych wiadomości lub narracji w mediach analogowych i cyfrowych, czytania, analizowania i rozszyfrowywania treści osadzonych

w tych wiadomościach, rozpoznawania wzorców komunikacji wiadomości i podmiotów zaangażowanych w ich tworzenie, krytycznej oceny wiadomości oraz tworzenia własnych treści do celów informacyjnych i rozrywki.

Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego

Koncepcja kompetencji związanych z mediami nie jest jednak związana wyłącznie z powyższymi umiejętnościami. Uważa się również, że mają one potencjał do zmiany wzorców zachowań w celu przezwyciężenia zagrożeń dla bezpieczeństwa osobistego i zbiorowego. Kompetencje związane z mediami są zatem postrzegane jako stale ewoluujący zestaw umiejętności, które wspierają demokratyzację, uczestnictwo w życiu społecznym i rządy prawa. Koncepcja ta jest jednocześnie zakorzeniona w paradygmacie protekcjonizmu publicznego i wzmocniania społeczeństwa obywatelskiego. Odzwierciedla to potrzebę zapewnienia odbiorcom mediów bezpiecznego środowiska komunikacji publicznej i możliwości nabywania kompetencji związanych z mediami. W związku z tym dyskusja nad problematycznymi kwestiami wiąże się ze znalezieniem równowagi między publicznym strachem moralnym związanym z efektami medialnymi a potrzebą regularnego redefiniowania wartości demokratycznych społeczeństw, takich jak wolność słowa i pluralizm.

Obecne ramy kompetencji związanych z mediami opierają się na trzech historycznie powiązanych ze sobą dyskursach. Po pierwsze, kompetencje związane z mediami z perspektywy protekcjonizmu są postrzegane poprzez dyskurs efektów medialnych. Media są opisywane jako potężne technologie, które są w stanie znacząco zmienić program każdego człowieka w bardzo krótkim czasie. Nacisk kładzie się na coraz dłuższy czas spędzany przed ekranem, podkreślając ryzyko, że niekontrolowana konsumpcja mediów może mieć negatywny wpływ na tradycyjną świadomość wartości i relacje społeczne. Główne zagrożenia związane z intensywnym korzystaniem z mediów wiążą się z rozprzestrzenianiem się dezinformacji, dostępem do przemocy i pornografii, dystrybucją alkoholu, tytoniu i reklam hazardu, naruszaniem praw autorskich, wzmacnianiem seksizmu i rasizmu, zagrożeniami dla zdrowia publicznego i cyberprzestępstwem.

Po drugie, interpretacja kompetencji związanych z mediami w powiązaniu z reprezentacją i rozumieniem rzeczywistości jest poglądem opartym na semiotyce, krytycznych studiach kulturowych i dyskursie ekologii mediów. W tej perspektywie są one postrzegane jako zestaw umiejętności, które wzmacniają zdolność odbiorców do wykrywania wpływu przemysłu komercyjnego na treści medialne i rozszyfrowywania ideologicznie nasyconych, uprzedzonych poglądów na temat rodziny, wieku, klasy i rasy. Dziennikarstwo jest postrzegane jako działalność, która tworzy rzeczywistość i demaskuje uprzedzenia; publiczność musi rozumieć etykę dziennikarstwa i interesy właścicieli mediów.

Po trzecie, kompetencje związane z mediami w pedagogice są postrzegane jako zestaw umiejętności specyficznych dla wieku, które są wymagane dla bezpiecznego i celowego uczestnictwa w komunikacji zapośredniczonej i kulturze cyfrowej jako całości.

Zdobywanie kompetencji medialnych

Ułatwianie zrozumienia i zdobywania stale ewoluującej kultury cyfrowej jest istotnym aspektem kompetencji związanych z mediami w pedagogice medialnej, która zachęca odbiorców do dalszego uczenia się nowych rzeczy poprzez procesy samokształcenia i wzajemnego uczenia się.

W każdym z tych poglądów kompetencje związane z mediami są interpretowane jako ingerencja w struktury władzy mediów i dominujące ideologie, jednak dyskursywne rozróżnienie jest widoczne w podejściach do kwestii zmiany władzy instytucjonalnej i

politycznej, reprezentacji i konstruowania rzeczywistości oraz rozumienia tożsamości osobistej i społecznej w pedagogice medialnej.

Kompetencje medialne i komunikacja deliberatywna

W ramach komunikacji deliberatywnej kompetencje związane z mediami stają się meta-kompetencją, która zapewnia zarówno ramy, jak i treść do równoważenia osobistych i zbiorowych wartości, argumentów, dyskusji i norm. Nadrzędnym celem komunikacji deliberatywnej jest stworzenie zrównoważonego ekosystemu komunikacyjnego opartego na debacie i szacunku oraz bez uszczerbku dla możliwości wzajemnego kontaktu między jednostkami i różnymi grupami społecznymi w celu uzgodnienia wartości i podejmowania decyzji w interesie publicznym.

Monitorowanie kompetencji medialnych

Kompetencje związane z mediami w UE są monitorowane w różnych badaniach zdominowanych przez pomiar umiejętności cyfrowych odbiorców, bezpieczeństwo danych osobowych, samoocenę poziomów nabytych kompetencji i potrzebę ich uczenia się, krytyczną konsumpcję informacji i rozpoznawanie fałszywych informacji. Przykładami tego typu inicjatyw są: międzynarodowy projekt badawczy EU Kids Online: Badanie możliwości, zagrożeń i bezpieczeństwa europejskich dzieci w Internecie, wskazywanie praktyk i działań w zakresie umiejętności korzystania z mediów w UE-28 przez Europejskie Obserwatorium Audiowizualne, Indeks umiejętności korzystania z mediów przez Open Society Institute Sofia.

Istnieją różne podejścia i tradycje badań kompetencji medialnych w krajach UE, co utrudnia porównywanie danych. Długookresowe międzynarodowe badania porównawcze w zakresie monitorowania kompetencji medialnych w oparciu o wskaźniki komunikacji deliberatywnej, pozwoliłoby zrozumieć korelacje między komunikacją deliberatywną różnych grup społecznych a poziomami kompetencji związanych z mediami.

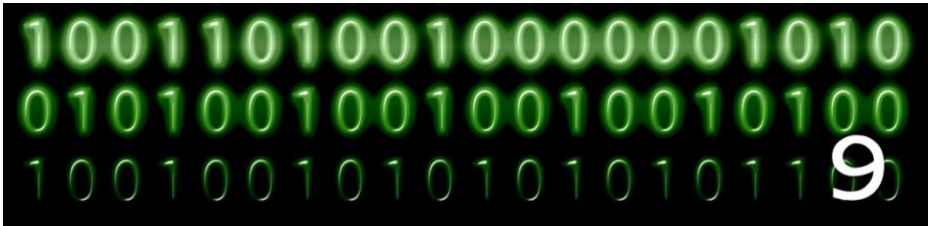
Czytaj dalej:

Friesem, Y. (2023). *The Routledge handbook of media education futures post-pandemic*. Routledge.

Hobbs, R. (2021). *Media literacy in action: Questioning the media*. Lanham, Rowman & Littlefield.

Jones, S., Dawkins, S. & McDougall, J. (2023). *Understanding virtual reality: Challenging perspectives for media literacy and education*. Routledge.

Potter, W. J. (2021). *Media literacy*. SAGE.

Rola jakościowej analizy porównawczej zbiorów rozmytych (fuzzy-set)

Zagrożenia i szanse dla komunikacji deliberatywnej

Dina Vozab, Zrinjka Peruško & Filip Trbojević

Dzięki rosnącemu zainteresowaniu porównawczymi badaniami nad komunikacją, istnieje wiele projektów badawczych i instrumentów monitorujących na poziomie międzynarodowym i europejskim, które mogą być przydatne w ocenie zagrożeń i szans dla mediów. Oprócz istniejących od dawna instrumentów monitorujących wolność prasy na całym świecie, takich jak wskaźniki *Freedom House* i *Reporters Without Borders*, istnieje wiele innych projektów badawczych monitorujących wolność słowa i poziom demokracji. Jednym z instrumentów na poziomie europejskim jest *Media Pluralism Monitor*, który ocenia ryzyko pluralizmu i różnorodności w Europie. Międzynarodowe badanie *Worlds of Journalism* kierowane przez Thomasa Hanitzscha analizuje stan dziennikarstwa od 2007 roku, a *Reuters Institute for the Study of Journalism* na Uniwersytecie Oksfordzkim bada odbiorców cyfrowych wiadomości od 2012 roku. W związku z tym istnieje obecnie więcej badań i danych, które pozwalają badaczom stawiać innowacyjne porównawcze pytania badawcze. Jednak pod względem metodologii istnieje mniejsza różnorodność, ponieważ dominują podejścia ilościowe (Downey, 2020).

W projekcie MEDIADELCOM wykorzystujemy innowacyjną metodologię w badaniach nad mediami i komunikacją do oceny zagrożeń i możliwości rozwoju

komunikacji deliberatywnej. Kilku autorów opowiedziało się za wykorzystaniem rozmytej jakościowej analizy porównawczej (fsQCA) w porównawczych badaniach mediów (Downey, 2020; Downey & Stanyer, 2010). I chociaż coraz więcej badań wykorzystuje the Fuzzy Set Analysis jako metodę (np. Büchel et al., 2016; Humprecht & Büchel, 2013; Peruško et al., 2021) jej zastosowanie w badaniach mediów jest nadal ograniczone (Downey, 2020).

FsQCA ma kilka zalet w porównaniu z podejściami ilościowymi. Metoda fsQCA łączy logikę jakościową i ilościową w badaniach porównawczych i może wzbogacić wiedzę o tym w jaki sposób różne warunki przyczynowe wpływają na wyniki analiz. Metodologia ta pozwala na włączenie zarówno małych, średnich, jak i większych studiów przypadku (Ragin, 2008), co daje dużą elastyczność w projektowaniu badań porównawczych. Metoda ta różni się również od myślenia korelacyjnego (które jest liniowe i symetryczne), ponieważ uznaje, że związek między zjawiskami społecznymi jest często asymetryczny i równorzędny. Asymetria oznacza, że jeden rodzaj relacji między zmiennymi nie wyklucza innych możliwych relacji. Na przykład, jeśli ustalono związek między rozwojem a demokracją, nie wyklucza to, że kraje nierozwinięte również mogą być demokratyczne (Ragin, 2008: 15). Czasami istnieje więcej wyjaśnień przyczynowych lub "recept przyczynowych" dla tego samego wyniku. W rozwoju systemów medialnych ta równorzędność jest dokładnie tym, czego szukamy w rozwiązywaniu pytań dotyczących trendów ryzyka i szans – innymi słowy, kraje demokratyczne są w stanie osiągnąć ten sam cel, podążając różnymi ścieżkami. Na przykład, w niektórych kontekstach komunikację deliberatywną osiąga się dzięki dobrze uregulowanym mediom i silnym systemom odpowiedzialności, podczas gdy w innych można to osiągnąć dzięki zrównoważonemu dziennikarstwu oraz dobrze poinformowanym odbiorcom. Metoda FsQCA może dobrze sprawdzać się na mikro-, mezo- lub makro-poziomach badań porównawczych i nadaje się również do badania wielopoziomowych zjawisk lub praktyk. Jednym z przykładów może być analiza transnarodowych i globalnych kultur medialnych i ich ewolucji w czasie (Downey, 2020).

Jednym z najważniejszych aspektów analizy FsQCA jest kalibracja, która odnosi się do oceny przypadków przy użyciu wartości od 0 do 1 (Ragin, 2008). Kalibracja może przybrać formę ostrej (*crisp*) i mieć tylko dwie kategorie. Jednak, jak to często bywa w naukach społecznych, zjawiska społeczne są bardziej złożone, a zbiory rozmyte odpowiadają na znacznie wyższą złożoność. Używając wartości rozmytych, możemy rozpoznać, że niektóre przypadki należą do zbioru krajów z wolnością mediów, ale na różnych poziomach – na przykład Norwegia, która zajmuje pierwsze miejsce w rankingu wolności prasy *RSF* i Włochy, które w 2022 roku w rankingu wolności prasy *RSF* zajmowały miejsce 58.

Metodologia MEDIADELCOM

W projekcie MEDIADELCOM analizujemy sposoby, w jakie cztery domeny badawcze – ramy prawne, dziennikarstwo, wzorce korzystania z mediów i kompetencje medialne – wpływają na komunikację deliberatywną. Dzięki temu przedsięwzięciu chcemy wskazać na scenariusze osiągnięcia komunikacji deliberatywnej w Europie, zapewniając kontekstowe wyjaśnienie złożonych związków przyczynowych.

Czytaj dalej:

Büchel, F., Humprecht, E., Castro-Herrero, L., Engesser, S., & Brüggemann, M. (2016). Building empirical typologies with QCA: Toward a classification of media systems. *The International Journal of Press/Politics*, 21(2), 209–232. <https://doi.org/10.1177/1940161215626567>

Downey, J. (2020). Comparative communication research: Why we really need some more fuzzy thinking. *International Journal of Communication*, 14.

Downey, J., & Stanyer, J. (2010). Comparative media analysis: Why some fuzzy thinking might help. Applying fuzzy set qualitative comparative analysis to the personalization of mediated political communication. *European Journal of Communication*, 25(4), 331–347. <https://doi.org/10.1177/0267323110384256>

Humphrecht, E., & Büchel, F. (2013). More of the same or marketplace of opinions? A cross-national comparison of diversity in online news reporting. *The International Journal of Press/Politics*, 18(4), 436–461. <https://doi.org/10.1177/1940161213497595>

Oana, I.-E., Schneider, C. Q., & Thomann, E. (2021). *Qualitative comparative analysis using R: A beginner's guide* (1st ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009006781>

Peruško, Z., Vozab, D., & Čuvalo, A. (2021). *Comparing post-socialist media systems: The case of Southeast Europe* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367226787>

Ragin, C. C. (2008). *Redesigning social inquiry: Fuzzy sets and beyond*. University of Chicago Press.

Meta-analiza może być ciekawa!

Metodologia MEDIADELCOM

Martin Oller Alonso & Sergio Splendore

Przedstawiamy poniżej praktyczne podejście do diachronicznych porównawczych przeglądów metaanalizy dla komunikacji deliberatywnej. Głównym celem MEDIADELCOM pozostaje stworzenie wielowymiarowego narzędzia diagnostycznego działającego dla wielu scenariuszy. Ale to nie koniec. Ta metoda oferuje kompleksową ocenę zagrożeń i możliwości związanych z monitorowaniem mediów i badaniem komunikacji deliberatywnej. Podkreśla również badania i profesjonalne wysiłki podejmowane w celu promowania spójności społecznej w Unii Europejskiej w ciągu ostatnich dwóch dekad (2000-2020). Co więcej, może być stosowana w przyszłych projektach przez decydentów, edukatorów, krytyków mediów, instytucje, studentów i profesjonalistów z branży medialnej. Metodologia ta toruje drogę do generowania wiedzy, mądrości i postępu naukowego. Zatem zapnijcie pasy, drodzy czytelnicy!

Proponowane przez MEDIADELCOM narzędzie diagnostyczne umożliwi wizualizację zagrożeń i możliwości w europejskich badaniach nad komunikacją

deliberatywną oraz ewolucję krajobrazów monitorowania mediów w każdym kraju – indywidualnie i porównawczo. Zamiast skupiać się na dobrze znanych krajach Europy Zachodniej, podejście to zwraca uwagę na te często pomijane kraje Europy Wschodniej. W szczególności podejście to obejmuje metaanalizę czterech kluczowych dziedzin, które kształtują paradygmat komunikacji deliberatywnej: (1) Regulacje prawne i etykę mediów; (2) Produkcja wiadomości dziennikarskich; (3) Kompetencje dziennikarzy i społeczeństwa związane z mediami; oraz (4) Wzorce korzystania z mediów.

Konsorcjum MEDIADELCOM ma zamiar zaskoczyć społeczność badawczą swoim podejściem, które ma na celu ocenę potencjału badań i danych w przewidywaniu rozwoju w europejskim krajobrazie medialnym poprzez przeprowadzenie holistycznej metaanalizy transformacji mediów i instytucji w Unii Europejskiej. W erze, w której wydaje się, że świat się wali, a europejskie marzenie jest obłożone przez radykalne ideologie, edukacja, badania i komunikacja stają się naszą tajną bronią w walce z zagrożeniami, jakie niesie ze sobą ta nowa rzeczywistość. W obliczu pandemii COVID-19, globalnych napięć, zawirowań gospodarczych i brakiem stabilności w UE, nadszedł czas, aby zapiąć pasy i zanurzyć się w tym ekscytującym wyzwaniu.

Czy jesteś gotowy na przepis na przekształcenie danych w mądrość? Wszystko zależy od liczby i kwalifikacji zaangażowanych specjalistów, atrakcyjności rynku pracy, kompromisu instytucji publicznych/politycznych oraz wpływu agencji badawczych na możliwości monitorowania. Kluczową kwestią jest jednak to, kto dokładnie prowadzi monitoring lub badania. Czy są to organizacje ponadnarodowe, porównawcze/międzynarodowe projekty badawcze, krajowe organizacje nieakademickie, akademickie społeczności badawcze, stowarzyszenia zawodowe czy organizacje i organy publiczne? Odpowiedź może oznaczać różnicę między przeciętnością a błyskotliwością.

**Dolóż do nas w tej podróży,
aby odblokować moc
danych i przekształcić je
w mądrość dla
lepszego przyszłości!**

*Włoski zespół i konsorcjum
Mediadelcom*

Poprawa możliwości badawczych i monitorujących wymaga zapewnienia dostępności danych w otwartych formatach cyfrowych oraz ustrukturyzowanych

formatach tabelarycznych. W cyfrowej dżungli chaotyczna burza danych i informacji wiruje wokół nas, podczas gdy fałszywi guru wyrzucają z siebie nośne słowa, mając nadzieję, że nas wciągną w swoją narrację. Jaki jest ich cel? Można się domyślać, że równie dobry jak mój. Strzeżcie się cybernetycznej mgły i bądźcie czujni, drodzy studenci! Należy podjąć kroki w celu zwiększenia wiarygodności danych i promowania ich wkładu w szerzenie demokracji. Świat został złapany w podwójną pułapkę: wirusową burzę siejącą spustoszenie w naszym zdrowiu i zaraźliwą falę wątpliwości, która niszczy nasze zaufanie. Czy za tym wszystkim kryje się jakiś powód? Analiza dostępności badań w dziedzinie komunikacji deliberatywnej i spójności społecznej w UE pokazuje, że dostępność danych nie jest jedynym problemem. Na przykład dane z uniwersytetów i organów publicznych są rzadko udostępniane, podczas gdy dane z organizacji ponadnarodowych są nieprzetwarzalne i nie mają ustrukturyzowanego formatu. Duże porównawcze projekty badawcze nie są przeprowadzane corocznie, a dane z przemysłu medialnego i niezależnych organizacji są ograniczone pod względem ich dostępności. Brak współpracy między podmiotami monitorującymi utrudnia pluralizm i rozwój niezależnego dziennikarstwa internetowego. Sytuacja ta znajduje odzwierciedlenie w polityce medialnej, która jest niewystarczająca i nieskuteczna, pozwalając dominującym graczom na ustalanie zasad i wpływanie na europejskie demokracje.

W MEDIADELCOM nie poprzestajemy jedynie na zdobywaniu wiedzy, ale dążymy również do zapewnienia krytycznego badania na temat tego, w jaki sposób powinna być ona wykorzystywana do zarządzania mediami. Nasza metoda metaanalizy stawia przed społecznością badawczą dwa krytyczne pytania: w jaki sposób dane i wiedza są wykorzystywane i badane w różnych krajach europejskich? Oraz kto skorzystałby na zarządzaniu mediami, które jest oparte na wiedzy? Oczywiście nie ignorujemy wyzwań, jakie ta krytyczna sytuacja stawia przed badaniami nad komunikacją deliberatywną w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Ćwiczenia do wykorzystania na zajęciach

Ćwiczenie 1: Analiza studium przypadku otoczenia prawnego dotyczącego wolności wypowiedzi i wolności informacji

Krok 1: Wybierz sprawę związaną z wolnością wypowiedzi lub wolnością informacji, taką jak sprawa SLAPP lub sprawa, w której sygnaliści stracili pracę.

Krok 2: Przeprowadzenie analizy z wykorzystaniem podejścia zorientowanego na aktorów w komunikacji deliberatywnej. Zidentyfikuj podmioty zaangażowane w sprawę, takie jak osoby fizyczne, organizacje lub agencje rządowe, i określ ich agendy. Kto był zaangażowany? W jaki sposób sprawa wyszła na jaw? I jakie dyskursy są reprezentowane przez różnych aktorów?

Krok 3: Znajdź podobne przypadki sprzed 10 i 20 lat i przeanalizuj podobieństwa oraz różnice z wybranym przypadkiem.

Krok 4: Przedstaw swoje wyniki w artykule lub prezentacji.

Ćwiczenie 2: Ocena potencjału monitorowania tematu związanego z dziennikarstwem

Krok 1: Wybierz temat, który jest związany z ryzykiem dotyczącym dziennikarstwa w ciągu ostatnich 5-10 lat, np. warunki pracy dziennikarzy, zagrożenia dla dziennikarzy (fizyczne, psychiczne, emocjonalne lub ekonomiczne).

Krok 2: Zbadanie i zidentyfikowanie podmiotów (np. instytucji akademickich, organizacji non-profit i organizacji zawodowych lub organów rządowych), które zgromadziły informacje i wiedzę na wybrany temat. Czy temat ten zyskał jakkolwiek uwagę i był systematycznie analizowany w raportach rocznych lub okresowych? Czy istnieje wystarczająca liczba badań naukowych i publikacji w tym

obszarze? W jakim stopniu temat ten jest poruszany w codziennych wiadomościach i omawiany w publikacjach akademickich i na forach?

Krok 3: Oceń znaczenie tematu w swoim kraju. Zastanów się, czy temat jest omawiany, czy też dostępnych jest niewiele informacji i wiedzy. Zidentyfikuj luki w wiedzy i / lub opisz, w jaki sposób omawiane są różne aspekty tematu i jakie podejścia są stosowane w celu ich rozwiązania?

Krok 4: Przedstaw swoje wyniki w artykule lub prezentacji.

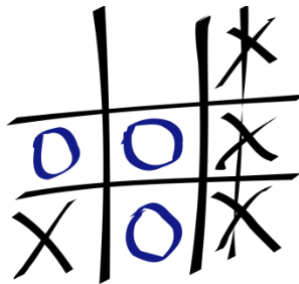
Ćwiczenie 3: Wskazywanie na praktyki sieciowe interesariuszy na temat związany z konsumpcją mediów lub umiejętnością korzystania z mediów

Krok 1: Zidentyfikuj różnych interesariuszy (np. badaczy akademickich, specjalistów, organizacje non-profit, organy publiczne, decydentów), którzy pracują nad interesującą Ciebie kwestią.

Krok 2: Przeanalizuj praktyki współpracy i tworzenia sieci kontaktów między tymi interesariuszami. Jaka jest częstotliwość i zakres ich współpracy (np. wspólne projekty, briefingi polityczne lub wydarzenia medialne)? Jakie czynniki mogą ułatwiać lub utrudniać współpracę między nimi? Jak jest znaczenie tej współpracy?

Krok 3: Określenie możliwości współpracy z interesariuszami w zakresie wybranego tematu badawczego.

Krok 4: Przedstaw swoje wyniki w artykule lub prezentacji.

Co dalej?

Po zapoznaniu się z projektem MEDIADELCOM, jego celami i wyzwaniem mamy nadzieję, że lepiej rozumiecie, dlaczego te badania są potrzebne i jakie mogą przynieść korzyści. Obejmują one identyfikację zagrożeń i szans dla komunikacji deliberatywnej, zbadanie potencjału środowiska medialnego, i porównywanie ich oraz opracowanie narzędzia diagnostycznego. Wyniki badań w tym zakresie są ważne dla europejskich decydentów politycznych, zapewniając im wysokiej jakości wiedzę na temat poprawy zarządzania mediami. Ma to kluczowe znaczenie dla wspierania spójności i stabilności społeczeństw europejskich.

Ale co najważniejsze, mamy nadzieję, że lektura tekstu dostarczyła Wam informacji, które uznajecie za interesujące i przydatne.

Mamy nadzieję, że pozostaniecie z nami w kontakcie.

Ten e-book zawiera przegląd dotychczasowych osiągnięć projektu, ale jest o wiele więcej do odkrycia. Każdy kraj opracował własny raport krajowy, który zawiera informacje i wyzwania. Można je przeglądać w repozytorium Uniwersytetu w Tartu.⁵ Przygotowywana jest również publikacja książki na temat wyników badań porównawczych.

Które kraje mają lepsze praktyki w poszczególnych domenach badawczych? Chcielibyśmy zaznaczyć, że gromadzenie danych na temat stanu mediów i demokracji różni się między badanymi krajami, w niektórych przypadkach dość znacznie. Niewielkie zmiany zachodzące w danym kraju, takie jak nieznaczna zmiana spadkowa w jednym z obszarów, mogą nie wpływać na wyniki w porównaniu ogólnym, ale mogą wskazywać na ryzyko i obszar budzący obawy.

⁵ <https://dspace.ut.ee/handle/10062/89278>

Profesor Daniel Hallin skomentował studia przypadków poszczególnych krajów: *"Badania te mają na celu próbę stworzenia szerokiego zarysu czynników związanych z mediami, które wpływają na naszą zdolność do demokracji deliberatywnej. I myślę, że wszystkie mają za sobą założenie pewnych zestawów wartości, które są bardzo ważne: autonomia dziennikarstwa, przejrzystość, pluralizm. Jest to bardzo kompleksowe badanie sposobu, w jaki instytucje i praktyki medialne wpływają na wartości przejrzystości, autonomii i otwartości".⁶*

⁶ Mediadelcom podcast #29. Cf. <https://www.mediadelcom.eu/podcast/>

Autorzy

Peter Berglez jest profesorem mediów i komunikacji na Uniwersytecie Örebro w Szwecji. Jego główne obszary badawcze to studia dziennikarskie, komunikacja środowiskowa i komunikacja oparta na współpracy.

Tobias Eberwein jest zastępcą dyrektora i liderem grupy badawczej w Instytucie Porównawczych Studiów nad Mediami i Komunikacją Austriackiej Akademii Nauk i Uniwersytetu w Klagenfurcie. Jego badania koncentrują się na etyce i odpowiedzialności mediów, strukturach mediów i zarządzaniu mediami, dziennikarstwie, innowacjach medialnych i zmianach w mediach, a także na porównawczych badaniach nad komunikacją i mediami.

Halliki Harro-Loit jest profesorką dziennikarstwa na Uniwersytecie w Tartu, jest koordynatorką projektu Mediadelcom. Jej zainteresowania badawcze obejmują analizę dyskursu dziennikarskiego, analizę porównawczą kultur dziennikarskich, etykę i prawo dziennikarskie i komunikacyjne, politykę medialną, analizę dyskursu i komunikację interpersonalną.

Iveta Jansová jest adiunktką i zastępcą kierownika Wydziału Studiów Medialnych i Dziennikarstwa na Uniwersytecie Masaryka w Brnie. Jej obszary badawcze to studia nad fanami, studia nad publicznością oraz badania nad medialną reprezentacją tożsamości marginalizowanych.

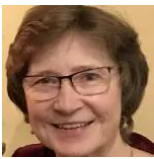
Anna Kandyla jest pracowniczką naukową w Greckiej Fundacji Polityki Europejskiej i Zagranicznej (ELIAMEP). Jej zainteresowania badawcze obejmują media i komunikację polityczną, a także badanie uczestnictwa politycznego i instytucji, ze szczególnym uwzględnieniem Unii Europejskiej.

Ragne Kõuts-Klemm jest profesorką nadzwyczajnym w dziedzinie socjologii dziennikarstwa, kieruje Instytutem Studiów Społecznych na Uniwersytecie w Tartu. Jej doświadczenie obejmuje teorie mediów i komunikacji oraz socjologiczne metody analizy mediów. Interesuje się również integracją mniejszości rosyjskiej, zmieniającymi się wzorcami korzystania z mediów i zmianami społecznymi, przejrzystością dziennikarstwa oraz trendami w mediach społecznościowych.

Marcus Kreutler jest badaczem w Erich Brost Institute for International Journalism na Uniwersytecie w Dortmundzie, a także wyszkolonym dziennikarzem. Jego główne zainteresowania badawcze obejmują komunikację międzynarodową i międzykulturową, korespondentów zagranicznych i odpowiedzialność mediów.

Dr Epp Lauk jest profesorką dziennikarstwa na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie na Litwie oraz profesorem gościnnym na Uniwersytecie w Tartu w Estonii. Jej zainteresowania badawcze dotyczą demokratyzacji i transformacji mediów oraz szerokiego spektrum zagadnień związanych ze zmianami i profesjonalizacją dziennikarstwa.

Z tytułem doktora dziennikarstwa na Uniwersytecie Rey Juan Carlos w Madrycie (2012), Martín Oller Alonso odbywa obecnie staż podyplomowy na Uniwersytecie w Mediolanie, koncentrując się na komunikacji politycznej. Jest aktywnie zaangażowany w zespoły badawcze MEDIADELCOM (2021-2023) i WJS (2008-obecnie). Nawet będąc zaangażowanym w swoją pracę w Europie, Oller Alonso pozostaje akademicko zaangażowany w Ameryce Łacińskiej, głównie przyczyniając się do badań dziennikarskich w Ekwadorze i na Kubie.

Mart Ots jest profesorem nadzwyczajnym w Jönköping International Business School. Jego główne zainteresowania dotyczą podejmowania decyzji i organizacji komunikacji marketingowej, marek medialnych i marketingu firm medialnych, a także szwedzkiej i międzynarodowej polityki medialnej.

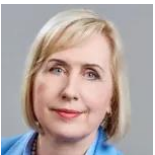
Zrinjka Peruško kieruje chorwackim zespołem MEDIADELCOM. Jest profesorką socjologii mediów w Katedrze Mediów i Komunikacji na Wydziale Nauk Politycznych Uniwersytetu w Zagrzebiu. Peruško zajmuje się analizą porównawczą transformacji systemów medialnych, kultur i dynamiki odbiorców.

Evangelia Psychogiopoulou jest adiunktką na Uniwersytecie Peloponeskim i starszą pracowniczką naukową w Greckiej Fundacji Polityki Europejskiej i Zagranicznej (ELIAMEP). Jej główne obszary badań to: Prawo i zarządzanie UE, prawa podstawowe, dialog sądowy, media cyfrowe i technologie cyfrowe w UE, włączanie polityki do głównego nurtu w UE i regulacje UE w dziedzinie kultury.

Lilia Raycheva jest profesorką w dziedzinie mediów i komunikacji na Uniwersytecie St. Kliment Ohridski w Sofii i byłym członkiem krajowego regulatora nadawania (CEM). Jej zainteresowania badawcze obejmują rozwój ekosystemu mediów, język przekazów audiowizualnych, komunikację polityczną, sposoby i umiejętność korzystania z mediów.

Anda Rožukalne jest profesorką i starszym badaczem na Wydziale Komunikacji Uniwersytetu Rīga Stradiņš na Łotwie. Jej obszary specjalizacji obejmują rozwój wartości dziennikarskich, systemy medialne, regulację i samoregulację mediów oraz badania odbiorców mediów.

Sergio Splendore jest profesorem nadzwyczajnym na Uniwersytecie w Mediolanie. Specjalizuje się w epistemologii i zaufaniu do mediów. Od 2015 r. uczestniczy w badaniu Worlds of Journalism, a od 2018 r. jest członkiem sieci Nepocs (The Network of European Political Communication Scholars).

Alnis Stakle jest adiunktem studiów komunikacyjnych na Uniwersytecie Stradiņš w Rydze i dyrektorem programów studiów licencjackich "Komunikacja multimedialna" i "Fotografia". Jego obecne badania i nauczanie koncentrują się na fotografii, komunikacji wizualnej i umiejętności korzystania z mediów.

Filip Trbojević jest doktorantem nauk politycznych na Uniwersytecie w Zagrzebiu. Jego zainteresowania badawcze obejmują systemy medialne, przemiany demokratyczne oraz metodologię badań ilościowych i jakościowych.

Dina Vozab jest adiunktką w Katedrze Mediów i Komunikacji na Wydziale Nauk Politycznych Uniwersytetu w Zagrzebiu. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na mediach i demokracji, komunikacji politycznej, systemach medialnych, mediach w postsocjalistycznej Europie i odbiorcach mediów.

Lenka Waschková Čísařová pracuje jako adiunktka i kierowniczka Katedry Studiów Medialnych i Dziennikarstwa na Uniwersytecie Masaryka w Brnie w Czechach. Jej badania koncentrują się na pracy dziennikarskiej, mediach lokalnych, własności mediów i transformacji rynków medialnych.